

HOT och VÅLD

Hot och våld mot anställda i kollektivtrafiken är ett stort arbetsmiljöproblem. Under de senaste 12 månaderna har cirka 30 procent av våra medlemmar hotats och 10 procent har utsatts för våld på jobbet. Bland våra yngre medlemmar har hela 20 procent blivit utsatta för våld, ibland mer än en gång: Och var femte anställda har utsatts för rån eller rånförsök under arbetstid.

De mest utsatta yrkesgrupperna är konduktörer, tunnelbaneförare, tågvärdar, spårvagns- och bussförare. Hela 32 procent av våra medlemmar är rädda för att drabbas av hot och våld på vägen till och från jobbet och allra räddast är kvinnorna.

Detta måste stoppas. Våra medlemmar och resenärer har rätt till en trygg och säker arbets- och trafikmiljö.

HOT & VÅLD

Inledning

Fackförbunden Kommunal och SEKO har många medlemmar som arbetar inom trafiksektorn. Man har fått signaler om att våldet ökar inom kollektivtrafiken och många riskerar att bli utsatta för hot och våld på jobbet. Samtidigt som risken för hot och våld ökar för personalen ökar också hot- och våldsbilden för resenärerna.

Trafikpersonalens arbetsmiljöproblem med hänsyn till hot och våld har bland annat diskuterats i Kommunals Branschråd för trafikpersonal och på särskilda konferenser inom SEKO. Medlemmarna vittnar om dagligen förekommande våld, knivhot, misshandel, okvädningsord och rasistiska angrepp. Arbetsskadeanmälningar och tillbudsrapportering ökar. Enligt AFA Prevention ökar de anmälda arbetsskadorna markant under år 2003. Under samma år ökade även antalet rån (bilaga 1). Samtidigt finns stora brister när det gäller omhändertagande av anställda och resenärer som utsatts för hot och våld.

Vi konstaterar att problemen med hot och våld i trafiken är ett problem i hela Sverige, inte bara i storstadsregionen. För att fokusera på problemet belystes frågan på persontrafikmässan i Göteborg 2004 där Kommunal och SEKO hade en gemensam monter. Bland annat framfördes under mässan förslag på åtgärder som exempelvis att all kontanthantering ska bort, fler vakter på fordon och i terminaler, dubbelbemanning på en rad arbetsuppgifter samt fler övervakningskameror. I samband med mässan gjordes också en enkät som mässbesökarna fick fylla i för att få deras bild av problemet. Utifrån detta så beslöt vi att gemensamt starta ett projekt ”Hot och Våld i kollektivtrafiken” för att kunna föra våra förslag till lösningar i mål. Vårt syfte är att skapa kunskap inom problemområdet – hot och våld inom kollektivtrafiken både för våra medlemmar och för resenärer inom kollektivtrafiken.

Enkätens resultat

En enkät har skickats ut till 1500 slumpmässigt utvalda medlemmar i Kommunal och till 1000 slumpmässigt utvalda medlemmar i SEKO. Av dessa har totalt 1559 svar inkommit, vilket ger en total svarsfrekvens på 62 procent. Enkäten ”Hot och Våld i kollektivtrafiken” fokuserar på frågor om personalen inom kollektivtrafiken har blivit utsatta för hot eller våld i sitt arbete och följdfrågor om konsekvenserna av detta. Enkätens resultat är för vissa frågor uppdelade på kön, åldersgrupperna ”unga”, ”medelålders” och ”äldre”, yrkesgrupp och vilket län man tillhör.

Hot

Under de senaste 12 månaderna har 411 personer blivit utsatt för hot, vilket motsvarar 28 procent. I mindre än hälften av fallen anmäldes hoten och i mindre än hälften av de anmälda fallen skrevs en tillbudsrapport. Av dem som utsatts för hot de senaste 12 månaderna har en dryg fjärdedel, 112 personer, uppgett att de blivit hotade flera gånger under perioden. Några uppger att de har blivit hotade dagligen.

Andel som blivit utsatt för hot de senaste 12 månaderna

Hot	Antal	Procent
Nej, ingen gång	1053	71,9
Ja, någon gång	289	19,7
Ja, flera gånger	112	7,7
Ja, dagligen	10	0,7

Det finns inga större skillnader mellan män och kvinnor då siffrorna över hur många som blivit utsatta för hot de senaste 12 månaderna är upp emot 30 procent för såväl kvinnorna som männen. Det finns vissa skillnader för åldersgrupperna där ”unga” är de som är mest utsatta för hot. Siffrorna för andelen som blivit hotade är upp mot 40 procent jämfört med mellan 20 och 30 procent för åldersgrupperna ”äldre” och ”medelålders”.

De mest utsatta yrkesgrupperna är konduktörer, tunnelbaneförare och tågvärdar där cirka 30 procent någon gång de senaste 12 månaderna har blivit utsatta för hot. Andra yrkesgrupper där många utsatts för hot någon gång under samma period är bussförare, stationsvärdar och samlingskategorin ”annat” (yrkesgrupper som mekaniker, tekniker, elektriker, spårvagnsförare, f d bussförare, färdtjänst och trafikinformation/-ledning) med runt 20 procent utsatta i respektive yrkeskategori.

Våld

Under de senaste 12 månaderna har cirka 10 procent blivit utsatta för våld under arbetstid, varav ungefär 2 procent flera gånger. I 60 procent av fallen har de som blivit utsatta för våld anmält händelsen men tillbudsrapport har skrivits i bara knappt hälften av fallen.

Siffrorna visar att dubbelt så många män som kvinnor har blivit utsatta för våld någon gång de 12 senaste månaderna, cirka 11 procent för män och 5 procent för kvinnor. Våld har varit vanligast förekommande i åldersgruppen ”unga”, där 20 procent har blivit utsatta för våld de senaste 12 månaderna.

Mest utsatt för våld har de i yrkesgrupperna konduktörer och stationsvärdar varit med 17 respektive 21 procent drabbade och i yrkesgruppen bussförare har 10 procent blivit utsatta för våld de senaste 12 månaderna. Våld har varit mest förekommande i Stockholm, Uppsala, Kronoberg, Skåne och Västra Götaland med mellan 10 och 13 procent som blivit utsatta.

Något fler män än kvinnor har gjort en anmälan men det är inte någon större skillnad då över 50 procent inom respektive grupp inte anmält händelsen. Något fler i åldersgruppen ”unga” än övriga har anmält att de utsatts för våld samtidigt som det är den grupp som har flest som blivit utsatta för våld.

Rån och rån försök

Cirka 20 procent, eller var femte anställd, har blivit utsatt för rån eller rån försök under arbetstid varav 7 procent någon gång blivit rånade och 13 procent har någon gång blivit utsatta för rån försök. Rån och rån försök har drabbat något fler inom Kommunal. Det syns inga större skillnader mellan män och kvinnor. Dock kan man för åldersgrupperna urskilja att åldersgruppen ”unga” har en högre andel som blivit utsatta för rån försök. De län där flest har uppgett att de utsatts för rån eller rån försök är Stockholm, Uppsala, Västra Götaland och Kronoberg.

Både när det gäller rån och rån försök så har ett större antal i yrkesgruppen bussförare och samlingskategorin ”annat” blivit utsatta. Procenttalen för båda kategorierna indikerar att cirka 7 procent har blivit rånade och cirka 15 procent har blivit utsatta för rån försök under arbetstid.

Konsekvenser av att ha blivit utsatt för hot och/eller våld

– fysiska skador

Fysiska skador som på grund av att man blivit utsatt för våld innefattar i undersökningen våld som lett till läkarbesök, kroppsskador utan läkarbesök, synliga märken samt frånvaro från arbetsplatsen. I det sista alternativet kan även kategorin psykiska skador innefattas. Flera svarsalternativ har angetts.

11 procent har fått uppsöka läkare efter att ha blivit utsatta för våld. Därutöver har drygt 15 procent fått kroppsskador och synliga märken. Drygt 25 procent har utsatts för våld som lett till frånvaro från arbetsplatsen.

– psykiska skador

Psykiska skador innefattar hot och våld som lett till psykiska skador/problem eller oro och rädsla. Nästan hälften, 47 procent av de svarande, har uppgett att de fått psykiska skador efter att ha blivit utsatta för hot eller våld. En stor andel, 64 procent, känner sig oroad och/eller rädda efter att ha blivit utsatta.

Rädsla för att drabbas av hot eller våld

– under arbetstid

Nästan hälften, eller 683 av de svarande, uppger att de är rädda för att bli utsatta för hot eller våld under arbetstid. Det motsvarar cirka 45 procent.

Det syns inga skillnader mellan kvinnor och män när det gäller rädsla för att bli utsatt för hot eller våld under arbetstid. Åldersgruppen ”unga” har flest svarande som är rädda för att bli utsatta för hot och våld under arbetstid.

Inom yrkesgrupperna bussförare och konduktörer upplever strax under 50 procent rädsla för att bli utsatta för hot och våld. Av de tillfrågade tillhö-

rande Skånes län uppger över 56 procent att de känner rädsla och oro medan motsvarande siffror för Stockholms län och Uppsala län är 49 respektive 46 procent.

Rädsla för att drabbas av hot eller våld i sitt arbete

Rädsla för hot/våld på arbetet	Antal	Procent
Ja	683	44,5
Nej	851	55,5

Rädsla för h/v arb. Förbund	Kommunal		SEKO	
	antal	procent	antal	procent
Ja	521	46	161	41,5
Nej	620	54	227	58,5

– på väg till och från arbetsplatsen

Ett stort antal, 494 personer vilket motsvarar 32 procent, är också rädda för att bli utsatta för hot eller våld på väg till och från arbetsplatsen.

Det finns en större rädsla bland kvinnor för att bli utsatta för hot och våld på väg till och från arbetet än vad det finns bland männen. 42 procent av kvinnorna känner sig rädda jämfört med 30 procent för männen. Störst rädsla för att bli utsatt för hot och våld på väg till jobbet finns i åldersgrupperna ”unga” och ”medelålders” där mellan 35 respektive 41 procent upplever rädsla. Inom SEKO är över 40 procent rädda för att bli utsatta för hot och våld på väg till och från arbetet medan motsvarande siffra för Kommunal är 29 procent.

I yrkesgrupperna konduktör, bussförare och samlingsgruppen ”annat” uppger 30 procent att de är rädda för att drabbas av hot på väg till och från arbetet. I yrkeskategorin lokförare är motsvarande siffra 42 procent. I storstadsregionerna upplever runt 40 procent rädsla medan motsvarande siffra är mellan 20 till 30 procent för övriga län.

Upplevt stöd från det lokala facket och upplevt stöd från arbetsgivaren

Tre fjärdedelar, 75 procent, anser sig inte ha fått tillräckligt med stöd från det lokala facket när de blivit utsatta för hot och våld. Motsvarande siffra för stöd från arbetsledningen är 57 procent. På frågan om man anser att arbetsgivaren har beredskap att stötta då man blivit utsatt för hot eller våld svarar cirka 18 procent att de inte tror det. En stor del, 38 procent, vet inte om arbetsgivaren har beredskap för att stötta vid händelse av hot och våld.

Missnöjet med arbetsgivaren är störst inom Kommunal och bland åldersgrupperna ”äldre” och ”medelålders”. Missnöjet med det lokala facket är också störst inom Kommunal och framförallt bland kvinnorna inom både Kommunal och SEKO.

Mål

Som inledningsvis redovisades är syftet med denna rapport att öka kunskapen inom det växande problemområdet – hot och våld i kollektivtrafiken. Våra långsiktiga mål är att skapa en trygg och säker miljö för både personal och resenärer. Förbunden kommer att arbeta målmedvetet och aktivt för att uppnå de övergripande målen en trygg och säker kollektivtrafik och planerar en rad olika aktiviteter.

Enkätundersökningens resultat kommer att presenteras på en presskonferens. Syftet är att belysa hur de växande arbetsmiljöproblemen ser ut för Kommunals och SEKO:s medlemmar och skapa opinion för åtgärder hos såväl arbetsgivare som politiska beslutsfattare. Sedan en tid pågår en namninsamling till stöd för åtgärder. Kommunal och SEKO kommer att överlämna namninsamlingen i samband med en uppvaktning av riksdagspolitiker. Övriga planerade aktiviteter innefattar annonser, konferenser och fortsatt aktivitet via branschråd och branschkonferenser inom förbunden.

I enkäten har medlemmarna fört fram förslag till åtgärder som bör genomföras snarast (bilaga 7). De mest angelägna åtgärderna på kort sikt är att ta bort kontanthantering på fordon samt att införa dubbelbemanning framförallt nattetid. Vi anser det också nödvändigt med fler väktare inom kollektivtrafiken, bättre larmsystem samt övervakningskameror i fordonen och på stationer/hållplatser.

Tabellbilaga

Bilaga 1 – AFA Prevention 2003

Bilaga 2 – Svarefrekvens fördelat på Kommunal och SEKO

Bilaga 3 – Andel som blivit utsatt för våld de senaste 12 månaderna

Bilaga 4 – Andel som blivit rånade eller utsatta för rånförsök i arbetet

Bilaga 5 – Konsekvenser av att ha blivit utsatt för hot och/eller våld

Bilaga 6 – Rädsla för att drabbas av hot eller våld på väg till och från arbetet

Bilaga 7 – Förbättringsförslag fråga 2

Skriv på namninsamlingen för tryggare resor genom att gå in på SEKOs eller Kommunals hemsida.

**www.seko.se
www.kommunal.se**

Bilaga 1 - AFA Prevention 2003

Godkända arbetsskador, Bussbranschen/Bussarbetsgivarna

	2000	2001	2002	2003	Totalt
Arbetsolycksfall	165	208	213	216	802
Färdolycksfall	11	21	16	27	75
Arbetsjukdomar	13	7	5	4	29
Totalt	189	236	234	247	906

Källa AFA Prevention

Anmälda arbetsskador

	2000	2001	2002	2003
Arbetsolyckor med sjukfrånvaro	230	288	321	298
Olyckor på väg till och från arbetet	-	1	6	17
Arbetsjukdom	176	266	160	255
Arbetsolyckor utan sjukfrånvaro	2	2	23	29
Totalt	408	559	530	599

	2000	2001	2002	2003	Totalt
Arbetsolycksfall	165	208	213	216	802
Färdolycksfall	11	21	16	27	75
Arbetsjukdomar	13	7	5	4	29
Totalt	189	236	234	247	906

Källa: AV/ISA, SCB/AKU

Anmälda arbetsolyckor bland bussförare 2004 efter skadans art

	Skadans art i procent
Stukning och sträckning	25
Typ av skada okänd	20
Skelettskador, frakturer	10
Ytliga skador	8
Chock efter angrepp och hot	8

Källa AV/ISA, SCB/AKU

	Avvikelser i procent
Fall av personer på samma nivå	25
Våld/hot från personer utanför företaget	23
Förlorad kontroll över transportmedel	17
Gå, tungt, feltramp, halkning	6

Källa AFA Preventioin

**Allvarlighetsfördelning för de godkända arbetsolycksfallen, Bussbranschen/
Bussarbetsgivarna**

	Arbetsolyckor med Sjukfrånvaro	Arbetsjukdomar
Ingen sjukfrånvaro		17
1-3 dagar	37	2
4-14 dagar	100	31
>14 dagar	99	129
Dödsfall	-	1
Totalt	236	180

Antal anmälda arbetssjukdomar bland bussförare 2004 efter misstänkt orsak

Belastningsfaktorer	114
Buller	6
Kemiska eller biologiska ämnen eller produkter	4
Organisatoriska eller sociala faktorer	45
Övrigt	11
Totalt	180

**Arbetsolycksfall som har medfört mer än 30 dagars sjukskrivning och/eller medicinsk
invaliditet skadeår 2001**

Yrkesgrupp	Risk*)
Poliser, tullbevakningspersonal	35,2
Träindustriarbetare	14
Gruv- och bergarbetare, stenhuggare	12,5
Brandpersonal	12,5
Väktare och ordningsvakter	10,1
Kriminalvårdare	10,1
...	
Bussförare	4,1
...	
Totalt	2

*) Risk = antal fall per 1000 sysselsatta

Källa AFA Prevention

Yrken med högsta antalet anmälda arbetsolyckor per 1.000 sysselsatta

Yrke	Relativ frekvens	
8144	Processoperatör, papper	43,6
7411	Slaktare, styckare mfl	39,3
8240	Maskinoperatörer, trävaruindustri	38,2
8141	Sågverksoperatörer	35,6
8271	Maskinoperatörer, kött/fiskberedning	34,6
7122	Betongarbetare mfl	33,9
5151	Brandmän	30,6
7233	Maskinmekaniker/montörer/reparatörer mfl	27,8
8290	Övriga maskinoperatörer	26,0
9330	Godshanterare, expressbud	24,3
8322	Buss- och spårvagnsförare	13,7
	Samtliga yrken	7,9

Källa: AV/ISA, SCB/AKU

Yrken med det högsta antalet anmälda arbetssjukdomar per 1.000 sysselsatta

Yrke	Relativ frekvens	
7411	Slaktare, styckare mfl	28,3
8282	Montörer, el/teleutrustning	26,4
8281	Fordons/maskinmontörer mfl	25,5
8271	Maskinoperatör, kött/fiskberedning	25,3
3450	Poliser	23,3
8290	Övriga maskinoperatörer/montörer	19,6
7122	Betongarbetare mfl	19,3
8264	Maskinoperatörer, blek/färg/tvättning	19,1
8240	Maskinoperatörer, trävaruindustri	17,9
8283	Montörer, metall/gummi/plastprodukter	17,2
8322	Buss- och spårvagnsförare	10,8
	Samtliga yrken	6,1

Källa: AV/ISA, SCB/AKU

Bilaga 2 – Svarsfrekvens fördelat på Kommunal och SEKO

Svarsfrekvens	Antal	Procent	Utskick
Kommunal	1163	77	1500
SEKO	396	39,6*	1000

* En anledning till den låga svarsfrekvensen för SEKO:s del är att endast ett utskick av enkäten gjordes utan möjlighet till ett andra utskick.

Bilaga 3 – Andel som blivit utsatt våld hot de senaste 12 månaderna

Våld	Antal	Procent
Nej, ingen gång	1225	90
Ja, någon gång	108	7,9
Ja, flera gånger	27	2
Ja, dagligen	1	0,1

Våld fördelat efter kön	Man	Kvinna
Nej, ingen gång	938	284
Ja, någon gång	94	14
Ja, flera gånger	27	
Ja, dagligen	1	

Bilaga 4 – Andel som blivit rånade eller utsatta för rånförsök i arbetet

Rån under arbetstid	Antal	Procent
Ja	30	6,8
Nej	414	93,2

Rån fördelat förbund	Kommunal		SEKO	
	antal	procent	antal	procent
Ja	26	7	4	4
Nej	325	93	88	96

Rånförsök	Antal	procent
Ja	59	13,4
Nej	382	86,6

Bilaga 5 – Konsekvenser av att ha blivit utsatt för hot och/ eller våld

Konsekvenser	Antal	Procent
Läkarbesök	26	11
Kroppsskada utan läkarbesök	9	3,8
Synliga märken	27	11,6
Psykisk skada	107	47
Frånvaro från arbetet	61	25,9
Rädsla	148	64,1

Bilaga 6 – Rädsla för att drabbas av hot eller våld på väg till och från arbetet

Rädsla till och från arbetet	antal	procent
Ja	494	32,2
Nej	1040	67,8

Bilaga 7 - Förbättringsförslag från de svaranden

	SEKO	Kommunal	Totalt
Minska kontanthantering, ta bort pengar och visering	17	362	379
Säkerhetsbox för pengar	11	23	34
Övriga kommentarer gällande taxesystem	2	21	23
Dubbel bemanning, framförallt nattetid	47	41	88
Inbyggd förarplats på bussarna	0	36	36
Bättre komradio med GPS och direktlarm till polis och arbetsledning	25	54	79
Utbildning i psykologi, självförsvar och konfliktlösning	20	49	69
Kameraövervakning	8	81	89
Fler kontrollanter	3	24	27
Fler poliser, väktare och ordningsvakter	35	55	90
Fler vakter vid ändhållplatser, vid spärrar och på vissa utsatta turer	21	69	90
Säkrare rutiner när personalen tar sig till och från arbetet	15	10	25
Mer stöd från facket	9	9	18
Mer stöd från arbetsgivaren	9	17	26
Informationskampanj om kollektivtrafiken för att öka toleransen	10	25	35
Snabbare ingripanden vid larmsituationer	4	20	24
Övrigt *)	22	50	72
Totalt	258	946	1204

Övrigt *) Exempel på övrigt
Realistiska körtider
Ingen nattrafik på helgerna
Trafikledning dygnet runt
Inga uppehåll på ensliga platser
Öka personalens befogenheter
Hot och våld genomgång på arbetsplatsträffar
Längre yrkesutbildning
Mer ordinarie personal
Byte av förare på säkra platser
Företagsmobiler
Hårdare straff för hot- och våldsbrott
Information om personalens arbetsuppgifter och befogenheter